

Bulletin Signalétiques Science de l'Information Documentation stb.) épült. A leírt publikációk nagyobb része angol nyelvű, de szép számban szerepel orosz, német, kisebb számban francia, portugál, olasz és spanyol nyelvű közlemény is. Csekély számban japán, lengyel, magyar, cseh, horvát, dán, svéd és kínai dokumentumok is előfordulnak. Az angol, francia, német, olasz, portugál és spanyol nyelvű dokumentumok eredeti nyelven kerültek leírásra, míg egyéb nyelvek esetében a leírást angol fordításban közlik. A bibliográfiai tételeket az International Classification c. folyóirat számára kidolgozott *Classification Literature Classification* (CLC) rendszerét követve tematikus, illetve formai csoportokban, azokon belül időrendben hozzák. A tájékoztató többszempontú

megközelítése érdekében egyéni és testületi szerzői névmutató is készült. A kronologikus rendben közölt konferencia-anyagok tartalmi feltárását szisztematikus tárgymutató teszi lehetővé. A bibliográfiában több magyar (vagy magyar származású) szerző is szerepel.

A kiadó az osztályozási és indexelési bibliográfia további, III.–V. köteteinek megjelentetését ígéri, amelyek az osztályozás és indexelés kérdéseit tárgyaló folyóiratcikkek, kutatási jelentések és más közlemények anyagát tárnák fel tematikusan, előreláthatólag mintegy 12 000 cím terjedelemben.

Babiczy Béla

ELTE Könyvtártudományi Tanszék

Veszélyeztetett folyóiratok

Bevezetés

Az elmúlt húsz évben számos beszámoló foglalkozott az egyetemi könyvtárak folyóirat-előfizetéseinek törlésével (pl. Brennan, 1977, Carrein, 1977). A könyvtárak örökös problémájához, a folyóiratok árának gyors emelkedéséhez gyakran járul a beszerzési keretek megnyírbálása is. Ez indította a szerzőket e probléma nagyságának felmérésére és annak vizsgálatára, melyek azok a folyóiratok, amelyeknek beszerzéséről az egyetemi könyvtárak leginkább lemondanak.

Interjúk és kérdőívek (ld. a függelékben) anyagát feldolgozva próbálták kideríteni, milyen típusú folyóiratokat fenyeget a törlés. A kérdőíveket az Egyesült Királyság és Írország egyetemi könyvtárai kapták meg, de kimaradtak a felmérésből az oxfordi és cambridge-i egyetemek, valamint az University of London könyvtára. A 49 kiküldött kérdőívre 33 válasz érkezett.

Folyóirat-előfizetések törlése

A vizsgált időszakban, 1974 és 1982 között, a legtöbb könyvtárnak le kellett mondania előfizetéseiből, a legtöbbet 1980-tól 1983 közepéig, átlagosan 358 címet, és számítanak rá, hogy a könyvtárak negyedének további törléseket kell végrehajtaniuk a beszerzési keretek csökkentése, a könyvtárak felének pedig az árak emelkedése miatt.

Új folyóiratok előfizetése

A legtöbb könyvtár előfizet újonnan megjelenő folyóiratokra, bár megszorításokkal. Általános az a szabály,

hogy új folyóiratokat csak a régiek lemondása árán rendelhetnek. Egyetlen könyvtárban mondták csak, hogy minden tanszék saját belátása szerint oszthatja be a rendelkezésre álló összeget. A könyvtárak 34%-ában ugyanolyan értékben kellett lemondani korábban járó folyóiratokról újak megrendelésekor, 28%-ukban pedig ugyanazon szakterület könyvbeszerzéseit kellett csökkenteni. Egy könyvtár beszámolt arról, hogy kari könyvtár csak abban az esetben fizethet elő új címet, ha az más helyi könyvtárban nincs meg.

A törlések meghatározása

A törlések megítélésében alapvetően az egyetem szempontjai érvényesülnek: a könyvtárak 9%-ában kizárólag az egyetem, 76%-ában főleg az egyetem oktatóinak véleménye döntő, míg 15%-nál az egyetem és a könyvtár együttesen vállal felelősséget a törlésekért. Általában a referáló folyóiratok lemondásánál a könyvtárosok véleménye játszott nagyobb szerepet. A könyvtárak 2/3 részében végeztek folyóirat-használati felmérést, de ennek módszerei meglehetősen eltértek egymástól, kezdve a kölcsönzési nyilvántartások elemzésétől, a folyóiratok kézbevitelének jelöléséig, vagy olyan statisztikáig, amelyeket arról vezettek, hogy a kurrens számokat hányszor vették el, és tették vissza a szabadpolcra.

A lemondott folyóiratok jellemzői

Az 1. táblázat mutatja, mik azok a szempontok, amelyeket a törléseknél általában figyelembe vettek. Fontos szerepet játszik a magas költség, illetve a nagymértékű áremelkedés és az idegen nyelv. Nem ítélték

fontosnak sem az oldalankénti árat, sem a megjelenési helyet (országot). Más tényezők is szerepet játszottak egy-egy folyóirat megtartásánál, úgymint: a gyakorlati használat, a tudományos színvonal, az oktató- és kutatómunkabeli fontosság. A lemondás mellett szóltak az olyan érvek, mint: hozzáférés más helyi könyvtárban, duplikátum volt, vagy orosz nyelvű folyóirat fordítása. Mindezek azonban sokkal inkább jellemzik a „törlésnél figyelembe vett tényezőket”, mint magukat a folyóiratokat. Érdemes megemlíteni, hogy azoknak a könyvtáraknak az egyharmadában, amelyek a használatot mint fontos tényezőt említették, nem végeztek ilyen felmérést.

1. táblázat

A törlésre ítélt folyóiratok jellemzői

A törlésnél figyelembe vett szempontok	Magas ár %	Jelentős áremelkedés %	Magas ár/oldal %	Idegen nyelv %	Külföldi megjelenés %
Nagyon fontos	46	21	—	8	—
Meglehetősen fontos	29	46	14	67	11
Nem fontos	25	33	86	25	89

Kevés adat van arra, hogy a fenti tényezők hogyan befolyásolták a törlések mértékét, de a könyvtárak 30%-ában jelezték az egyes fakultások közötti eltérést. Általában nehéz az idegen nyelvű kiadványoktól megválni a nyelvi fakultásokon, míg a tudományos és műszaki területeket sokkal súlyosabban érintik a törlések.

A törléseknél szerepet játszó egyéb tényezők

A könyvtárak közel egyharmada nevezte meg, mint a törléseknél egyenrangú szerepet játszó tényezőket, az alábbiakat: inkább törlik egy hivatásos kiadó folyóiratát, mint egy tudományos társaságét, inkább lemondanak egy nemrég előfizetett folyóiratról, mint egy nagymúltú, hosszú ideje előfizetetről, figyelembe veszik a BLLD (= British Library Lending Division – British Library Kölcsönzési Részlege) szolgáltatásait a mérlegelésnél, számítanak a könyvtárközi kölcsönzési hálózatra. Néhányan megemlítették, hogy egy-két ritka vagy kevésbé használt folyóiratról lemondanak, ha az előfizetésnél olcsóbban is hozzájutnak más eszközökkel.

A törlés gyakorlata

A könyvtárak túlnyomó többsége (90%) nem közölt részleteket a törlések gyakorlatára vonatkozóan. Ezért a szerzők egy 1981-ben kipróbált gyakorlatot ismertettek, amely jelen vizsgálatuk háttéranyagául szolgálhat.

Az adott egyetemi könyvtárban minden tanszék és intézet folyóiratairól szak szerinti jegyzéket állítottak össze, négy kategória szerint:

- Megtartandó címek
- Törlésre javasolt címek, az előfizetési költségek 10%-os csökkentésére
- Törlésre javasolt címek, az előfizetési költségeknek a B-listával együtt kb. 20%-os csökkentésére
- Törlésre javasolt címek, az előfizetési költségeknek a B- és C-listával együttesen kb. 30%-os csökkentésére

Ezeket a listákat kiegészítették a használatra vonatkozó adatokkal és a könyvtárosok véleményével, majd körözték az egyetem oktatói között azzal a kéréssel, hogy ők is tegyék meg észrevételeiket. Ha egy címet más kategóriába kívántak sorolni, egy kb. azonos értékű címet kellett helyette javasolniuk, ugyanannak a tanszéknek a listájáról. Ily módon az oktatók saját ítéleteik szerint alakíthatták az érintett folyóiratok rangsorolását, az alább ismertetett eredménnyel.

Árak

Az egyetemi oktatók által javasolt törléseket figyelembe véve, az átlagos ár magasabb a csökkentés első szintjén (10%), mint a továbbiakban (2. táblázat). A természettudományi és művészeti fakultásokon a törlésre javasolt folyóiratok ára jóval magasabb a megtartásra javasoltakénál, a társadalomtudományoknál azonos.

2. táblázat

Az egyetemi tanárok által megtartásra, illetve törlésre javasolt folyóiratok átlagos ára a különböző fakultásokon

Megtartásra, illetve törlésre javasolt folyóiratok	Átlagos ár (angol fontban)		
	Természettudományok	Társadalomtudományok	Művészetek
Megtartásra javasolt	67	16	13
10%-os törlési szint	109	16	20
10–20%-os törlési szint	65	12	16
20–30%-os törlési szint	70	13	13

Nyelv

Meghatározták a megtartásra, illetve törlésre javasolt folyóiratok nyelvét is, ahol ez lehetséges volt. Természetesen figyelembe kellett venni, hogy, különösen a természettudományi folyóiratoknál, ha a cím nem is volt angol, a folyóirat szövege még az lehetett.

A 3., 4. és 5. táblázat azt mutatja, hogy az első szinten törlésre javasolt folyóiratok legnagyobb részét idegen nyelvűek voltak minden tudományterületen. A

3. táblázat

Az egyetemi tanárok által megtartásra, illetve törlésre javasolt folyóiratok nyelve a természettudományok területén

Megtartásra, illetve törlésre javasolt folyóiratok	Angol nyelvű címek, %-ban	Idegen nyelvű címek, %-ban
Megtartásra javasolt	92	8
10%-os törlési szint	75	25
10–20%-os törlési szint	81	19
20–30%-os törlési szint	92	8

4. táblázat

Az egyetemi tanárok által megtartásra, illetve törlésre javasolt folyóiratok nyelve a társadalomtudományok területén

Megtartásra, illetve törlésre javasolt folyóiratok	Angol nyelvű címek, %-ban	Idegen nyelvű címek, %-ban
Megtartásra javasolt	94	6
10%-os törlési szint	83	17
10–20%-os törlési szint	87	13
20–30%-os törlési szint	94	6

5. táblázat

Az egyetemi tanárok által megtartásra, illetve törlésre javasolt folyóiratok nyelve a művészetek területén

Megtartásra, illetve törlésre javasolt folyóiratok	Angol nyelvű címek, %-ban	Idegen nyelvű címek, %-ban
Megtartásra javasolt	69	31
10%-os törlési szint	55	45
10–20%-os törlési szint	68	32
20–30%-os törlési szint	55	45

természet- és társadalomtudományok terén az idegen nyelvű folyóiratok törlése kismértékű, harmadik szintje pedig nagymértékű csökkenést mutat, az utóbbi részaránya nagyjából azonos a megtartásra javasolt folyóiratokéval. A művészetek területén nem érvényesült ez a tendencia, de természetesen ezeken a fakultásokon jóval több az idegen nyelvű anyag.

Könyvtárosok kontra egyetemi tanárok

A következő lépésben összehasonlították a könyvtárosok és az egyetemi oktatók listáit, különös tekintettel a természettudományokra, ahol a legtöbb folyóiratot fizetik elő.

Az átlagos árakat figyelembe véve az tűnt ki, hogy a könyvtárosok inkább az olcsóbb folyóiratok lemondását javasolták (6. táblázat, 2. táblázat); 30 százalékot tesz ki azoknak a folyóiratoknak a száma, amelyeknek előfizetési ára megegyezik a megtartásra javasoltakéval. A tendencia összhangban van Brennan eredményeivel [2].

6. táblázat

A könyvtárosok által megtartásra, illetve törlésre javasolt folyóiratok átlagos ára a természettudományok területén

Megtartásra, illetve törlésre javasolt folyóiratok	Átlagos ár (angol fontban)
Megtartásra javasolt	78
10%-os csökkentési szint	37
10–20%-os csökkentési szint	53
20–30%-os csökkentési szint	79

A nyelveket tekintve a könyvtárosok (7. táblázat) közel azonos szintű törlést javasoltak, mint az egyetemi oktatók (3. táblázat), a legmagasabb törlési szint kivételével.

7. táblázat

A könyvtárosok által megtartásra, illetve törlésre javasolt folyóiratok a természettudományok területén, nyelvek szerint

Megtartásra, illetve törlésre javasolt folyóiratok	Angol nyelvű címek, %-ban	Idegen nyelvű címek, %-ban
Megtartásra javasolt	95	5
10%-os csökkentési szint	75	25
10–20%-os csökkentési szint	84	16
20–30%-os csökkentési szint	80	20

Következtetések

Tény, hogy a legtöbb egyetemi könyvtár tekintélyes számú folyóirat előfizetéséről kénytelen lemondani, és a legkomolyabb törlésekre 1981-ben és 1982-ben kerül sor. Bár az 1983-as és 1984-es években a helyzet valamivel jobbnak ígérkezik, nem lehet elkerülni a további törléseket. Az új folyóiratok előfizetése általában korábbi előfizetések vagy a könyvvásárlások rovására történik. Az elemzés készítői nehéz helyzetben voltak, amikor arra próbáltak választ kapni, milyen jellemzők alapján töröltek, ugyanis maguk a könyvtárosok sem tudtak igazán különbséget tenni a törölt folyóiratok jellemzői és magának a törlésnek az okai között. S habár a könyvtárak 2/3 részében vezettek használati statisztikát, nem mindenhol vették figyelembe a lemondásoknál. *Barr* azt állítja, hogy „az időszaki kiadványok ésszerű kihasználásának kulcskérdése a pontos használati statisztika” [1]. Egy, az 1974. és 1975. évi törlési gyakorlatot leíró cikkében *Brennan* ismertette javaslatát olyan használati statisztika készítésére, mely alapján a további törléseket végre lehet hajtani [2]. Véleménye szerint az 1974. évi törlések nem voltak kellőképpen megalapozottak. *Woodward* szerint ezek a módszerek mind a könyvtárosok, mind a felhasználók számára kényelmetlenek, ezért vonakodnak bevezetésüktől [5].

A könyvtárosok többsége, akik törlési gyakorlatukról beszámoltak, hangsúlyozta a lebonnyolítás időigényességét, nem beszélve arról, hogy az oktatók sem szívesen osztják meg másokkal folyóirataikat. *Peacock* másképpen közelítette meg a feladatot [4]. Könyvtárában a tanszékek a számukra átutalt összegeket tetszésük szerint költhetik monográfiákra és folyóiratokra, feltéve, hogy nem lépik át a megszabott kereteket. Az elkölthető összegeknek a tanszékek közötti igazságos elosztása mellett ez a módszer alkalmas a folyóirat-kiadások emelkedésének figyelemmel kísérésére anélkül, hogy az évenkénti kínos spórolási eljárásokra sor kerülne. Igaz azonban, hogy ez a módszer igen munkáigényes, mert

nemcsak a folyóiratokra költött összegeket kell állandóan nyilvántartani, hanem a monográfiákra költöttet is.

A tanulmány rámutat arra, hogy a könyvtárosok egy része inkább hajlik a kereskedelmi kiadók által megjelentetett folyóiratok lemondására, mint a tudományos társaságok kiadványaiéra, hogy néhányan jobban ragaszkodnak a nagymúltú folyóiratokhoz, és hogy a legtöbben szükségét érzik a lemondásoknál az oktatók értékelésének. Természetes dolog, hogy különbséget szeretnének tenni azokkal a kiadókkal, amelyek magas árakat szabnak, amelyeknek költségei jobban emelkednek, amelyek az oldalankénti legmagasabb kiadást jelentik, amelyeknek a terjesztése nem megfelelő, vagy amelyek a reklamációkat nem veszik figyelembe, de amint azt az egyik könyvtáros kifejtette: legfőbb kötelességünk a felhasználók igényeinek kielégítése, nem pedig a gazdasági ítékezés.

A BLLD fennállása sokkal inkább biztonsági tényezőnek látszik, semmint bizonyos törlések előidézőjének. Ez a vélemény megerősíti *Woodward* megfigyeléseit [6]. Ő írta le, hogy a könyvtárak ritkán helyettesítik folyóirat-előfizetéseiket könyvtárközi kölcsönzéssel. Ez még a növekvő gazdasági nyomás ellenére is igaznak látszik az egyetemi könyvtáraknál.

Az elemzésnek a tipikus törlési gyakorlatra vonatkozó része azt mutatja, hogy a könyvtárosok nézete nem mindig egyezik meg az egyetemi tanárokéval, és ez nemcsak a speciális címekre, hanem az általános anyagra nézve is igaz. Bár látszólag azonos szempontok szerint ítélik meg, a súlyozásban eltérnek egymástól.

Érdemes említeni még, hogy az oktatók véleményének megegyezése a törlések kérdésében szakterületenként is változó lehet. Példának okáért a biológusoknak, akiknek területén az irodalom meglehetősen szétszórtan jelenik meg, egy bizonyos szinten sokkal nehezebb megegyezniük, mint a fizikusoknak, akiknek területén a lényeges irodalom sokkal kevesebb folyóiratban koncentrálódik.

Függelék: A kérdőív

VESZÉLYEZTETETT FOLYÓIRATOK

Név

Beosztás

Egyetem

1. Végeztek-e vizsgálatot az Önök egyetemén abból a célból, hogy meghatározzák, mely folyóiratok előfizetéséről kell lemondaniuk, ha a jövőben csökkentik beszerzési keretüket? Igen/Nem

2. (a) Szükség volt-e már az Önök könyvtárában folyóirat-előfizetések lemondására? Igen/Nem
 (b) Melyik évben kényszerültek a legkomolyabb törlésekre? _____
 (c) Kérjük, részletezze a törléseket 1980-tól (megfelelő számadatokkal).
Év	Folyóirat-előfizetési keret	A lemondott folyóiratok száma
3. Várhatóan le kell-e mondaniuk 1983/84-ben folyóiratokat
 (a) az előfizetési keret csökkentése miatt? Igen/Nem
 (b) az árak emelkedése miatt? Igen/Nem
4. (a) Előfizetnek-e még új folyóiratokra? Igen/Nem
 (b) Ha igen, írja le azokat a szigorításokat, amelyeket bevezetnek (pl. új folyóiratok akkor fizethetnek elő, ha ugyanolyan értékben törölnek).
5. (a) A törlések elbírálásánál milyen mértékben vették figyelembe az egyetemi tanárok szempontjait, összehasonlítva a könyvtárosokéval? (Szíveskedjék aláhúzni a megfelelőt!)
 A törlések kizárólag az oktatók véleményén alapulnak.
 A törlések főképpen az oktatók véleményén alapulnak.
 A könyvtárosok és oktatók egyenlő mértékben felelősek a törlésekért.
 A törlések főképpen a könyvtárosok véleményén alapulnak.
 A törlések kizárólag a könyvtárosok véleményén alapulnak.
 (b) Az oktatók szempontjai azonos súlyúak voltak-e a törléseknel
 (i) referáló folyóiratok esetében? Igen/Nem
 (ii) általános tudományos folyóiratok esetében? Igen/Nem
 (c) Készítettek-e folyóirat-használati elemzést az Önök könyvtárában?
 (d) Ha igen, melyik évben? _____
 Kérjük, ismertesse a vizsgálat módszerét!
6. (a) Hogyan jellemezné a törlésre ítélt folyóiratokat?
 Kérjük, adja meg az alább felsorolt jellemzők fontosságát, és használja az 1-3-ig terjedő rangsort is (1 = nem volt fontos szempont, 2 = meglehetősen fontos volt, 3 = nagyon fontos volt)
 magas ár
 nagy áremelkedés
 magas ár/oldal
 idegen nyelv
 külföldi megjelenés
 más szempont (kérjük, nevezze meg)
 (b) Volt-e figyelemreméltó eltérés
 (i) a csökkentés mértéke szerint? Igen/Nem
 (ii) az érintett tanszék szerint? Igen/Nem
 Kérjük, röviden írja le!
7. Ha más szempontok nem indokolják, inkább lemond egy folyóiratot, ha azt kereskedelmi kiadó jelenteti meg, mint ha tudományos társaság folyóirata? Igen/Nem
8. Ha más szempontok nem indokolják, inkább megtart-e egy nagyműtű folyóiratot, mint egy olyat, amelyre csak újabban fizetett elő? Igen/Nem
9. (a) Hatással vannak-e a működő kölcsönzési, dokumentumszolgáltatási rendszerek a törlésekre vonatkozó döntéseknél? Igen/Nem
 Ha igen, kérjük, részletezze!
 (pl. a BLLD hatása)
10. (a) Készít-e jegyzékeket a törlésekről? Igen/Nem
 (b) Van-e kifogása az ellen, hogy ha szükséges, ezt a kérdőívet további részletkérdésekkel bővítsük? Igen/Nem
11. Kérjük, írja le lényegesnek ítélt észrevételeit!

Irodalom

1. BARR, K. P.: Rational use of serials resources = Proceedings of the 2nd Blackwell's Periodicals Conference, 1977. p. 72–79.
2. BRENNAN, M. M.: Periodical cancellations: what happened at Hull' BLL Review, 5. köt. 2. sz. 1977. p. 67–73.
3. CARREIN, L. H.: Periodical review: Newcastle upon Tyne University = Proceedings of the 2nd Blackwell's Periodical Conference, 1977. p. 96–102.
4. PEACOCK, P. G.: The hidden cost of saving: the effect of cancelling periodicals' = Aslib Proceedings, 32. köt. 4. sz. 1980. p. 167–169.

5. WOODWARD, A. M.: Factors affecting the renewal of periodical subscriptions, Aslib, 1978.
6. WOODWARD, A. M.: Replacement of periodical subscriptions by British Library Lending Division services = Inter-lending review, 6. köt. 2. sz. p. 39–43.

/BLAKE, M.–MEADOWS, A. J.: *Journals at risk = Journal of Librarianship*, 16. köt. 2. sz. 1984. p. 118–128./

(Berke Barnabásné)

Gyűjtemények értékelése igénybevételük alapján

A könyvtári gyűjtemények értékelésével kapcsolatos irodalom tanúsága szerint a leggyakrabban használt módszerek az alábbi kategóriákba sorolhatók:

- A gyűjtemény részeinek szubjektív kiértékelése, amit a tárgykörben jártas szakember végez. A szakember bizonyos értelemben külső mércét képvisel, ezzel szembesül a gyűjtemény.
- A gyűjtemény egészének vagy részeinek behasonlítása valamely jegyzékkel, amelyet mint külső mércét fogadtunk el. A jegyzék tartalmazhatja egy másik – az adott tárgykörben különösen jónak elismert – könyvtár állományának részeit, de lehet külön az elemzés céljára készült jegyzék.
- A gyűjtemény kiértékelése korábbi vagy jelenlegi igénybevételének mértéke és típusa alapján.

Mindhárom megközelítésnek vannak problémái és korlátai. A szerző a harmadik megközelítéssel foglalkozik.

Alapfeltevés az állomány igénybevételével kapcsolatosan, hogy a múltban mutatkozó igénybevétel a jelenre, a jelenlegi pedig a jövőre vonatkozhat. Ezt a feltevést meggyőző bizonyítékok támasztják alá, amelyek Fussler és Simon 1969. évi klasszikus tanulmányáig nyúlnak vissza. A feltételezés indokoltnak tűnik, az állandóság ugyanis nagymértékben meghaladja a változást. Ez vonatkozik a könyvtárra is. A közkönyvtári gyűjtemények igénybevételét jelentős mértékben befolyásoló érdeklődés megváltozása igen hosszú idő alatt megy végbe.

Kölcsönzési adatok elemzése

A múltban, illetve a jelenben egy meghatározott időtartam alatt kölcsönzött tételek elemzése többféle módon hasznosítható adatokat eredményezhet. Ezek az adatok felhasználhatók például:

- A gyűjtemények kevésbé használt részeinek meghatározására, hogy ezeket kevésbé hozzáférhető, de olcsóbb tárolóhelyeken lehessen elhelyezni.
 - A gyűjtemény központi „magjának” meghatározására, amely a közeljövőben az összes szolgáltatási igények meghatározott százalékát (pl. 95%-át) nagy valószínűséggel kielégíti majd.
 - Az állomány vártnál kevésbé, illetve a vártnál erőteljesebben igénybe vett szakterületeinek meghatározására az állományfejlesztési politika változtatása céljából.
 - Az erőteljesen igénybe vett tételek meghatározására, amelyekből ezért másodpéldányokat kell beszerezni vagy más módon kell a hozzáférhetőségüket javítani.
- A gyűjtemények tanulmányozása a kölcsönzés tükrében két korszakra osztható: a gépesített kölcsönzési rendszerek előttire és a géppel olvasható adatokra támaszkodóra.

A gépesített rendszerek elterjedése előtt reprezentatív mintákból kell adatokat gyűjteni az elemzéshez. Jain 1967-ben ezeknek két típusát különbözteti meg: az állománymintát és az ellenőrző vizsgálati mintát. Az előző magából a vizsgált gyűjteményből találmásra kiválasztott tételleket tartalmazza. Ez az elemzési módszer – amit Fussler és Simon is alkalmaz – feltételezi, hogy minden tétel kölcsönzését dokumentálják valamilyen módon. Ellenőrző vizsgálati minta esetén egy meghatározott időtartam alatt kölcsönzött összes tétel kölcsönzési adatait elemzik. Mindkét módszernek vannak előnyei és hátrányai. Az állományminta, – ha elég nagy – valóban extrapolálható a teljes gyűjteményre. Az ellenőrző vizsgálati minta megbízhatósága viszont – ha túlságosan rövid időszakra vonatkozik – döntési célra korlátozott.

Gépesített körülmények között, többéves időszakra vonatkozóan gyűjthetünk adatokat egy géppel olvasható „archívumba”. Megfelelően tervezett gépesített kölcsönzési rendszerbe be lehet építeni „igazgatási információk”